

PHILOLOGICAL SCIENCES

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ ЯК ВАЖЛИВИХ ЯВИЩ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ

Нідзельська Юлія Михайлівна

к. філол. наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Вступ. Перш за все, варто нагадати про важливість вивчення культур та мов у сучасному світі, їх глибинний зв'язок, який ніхто не заперечує сьогодні. Саме ретельний аналіз мовного матеріалу дозволяє або уможливорює успішне вивчення специфіки культури певного народу. Культуру не можемо аналізувати без ретельного вивчення мовних одиниць різних рівнів, у нашій розвідці увагу зосереджено саме на реаліях, які викликають зацікавленість сучасних мовознавців.

Ціль роботи. Метою представленого дослідження є розглянути загальні особливості перекладу реалій, які вважають важливими сутностями у перекладацькому процесі.

Матеріали та методи обговорення. Матеріалами дослідження слугували наукові праці вітчизняних дослідників, зокрема С. Волкової Р. Зорівчак, В. Коптілова, В. Манакіна. М. Шемуди та інших. Вони зосредили свою увагу на вивченні реалій, які є важливими інструментами для розкриття самотності певного народу, є ключами до розуміння іншого світосприйняття.

Незаперечним є той факт, що у кожного народу є свої слова та вислови, їх неможливо перекласти дослівно, вони відсутні у лексиконі інших народів. І саме такі поняття відображені у мові у культурно маркованих словах або ж у реаліях [1, с. 16].

Результати обговорення. Варто підкреслити, що у нашому дослідженні реалії вважають словами та словосполученнями, які, з одного боку, називають

певні історичні, соціальні поняття та явища, предмети побуту, які є характерними для певного етносу, а з іншого боку, це самі ці особливі для конкретного народу предмети, явища, об'єкти. Добре відомим у теорії перекладу є визначення реалій, яке було представлено Р. Зорівчак, а саме: реалії є моно- і полілексемними одиницями. Їх основне лексичне значення вміщає традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, яка є чужою для об'єктивної дійсності мови-сприймача [3, с. 58]. Таким чином вони відтворюють специфічні риси побуту, звичаї народу, традиції, світосприйняття. Такі одиниці створюють атмосферу, яка є типовою для певного суспільства. Існує думка, що багато народів вважають, що їх власні стандарти є єдино правильними, отож для чіткого відтворення особливих понять потрібно використовувати можливі методи для збереження їх самобутності [1, с. 16].

Р. Зорівчак з точки зору перекладознавства класифікувала реалії за історико-семантичною та структурною класифікацією. Отже, до історико-семантичного плану належать: власне реалії при існуючих референтах: коломийка, baby-sitter або Halloween; історичні реалії: тарниця, the Black and Tans (пояснюють, що ця реалія означає англійські каральні закони в Ірландії). У свою чергу, до структурної класифікації реалій ця науковиця відносить реалії одночлени: вечорниці, sheriff; реалії-полічлени номінативного характеру: братська могила, Sussex pudding; реалії-фразеологізми: стати під вінок, to reach the woolsack [1, с. 71]. До того ж, у теорії та практиці перекладу ця дослідниця виокремила приховані та явні реалії, таким чином, перші становлять слова, які мають еквівалент в мові-сприймача, але значення із перекладеним є різним. Важливо пам'ятати про те, що саме приховані реалії мають різне стилістичне забарвлення, відмінні культурологічні розбіжності. Звернімо увагу на те, що представлено інформацію про те, що українською мовою «рушник» має значення не тільки побутової речі у домі, а також є важливим атрибутом в різних обрядах [1, с. 72].

Як відомо, Р. Зорівчак виділила такі методи перекладу реалій, як: транскрипцію (транслітерацію), дескриптивну перифразу гіперонімічне

перейменування, міжмовну транспозицію на конотативному рівні, комбіновану реномацію, калькування, метод уподібнення, пошук ситуативного відповідника, а також контекстуальне розтлумачення певних реалій [1, с. 93]. Окрім того, перекладознавцям необхідно пам'ятати про те, що історичні реалії мають яскравіше стилістичне забарвлення, адже вони належать до історизмів, які мають чіткі стилістичні категорії. Крім того, навіть за тієї умови, коли в першотворі реалія слугує лише для позначення об'єктивно існуючих предметів або явищ, позбавлена особливої експресивної дієвості, але у перекладі вона художньо отримує стильотворчу вагу, посилює власний стилістичний потенціал [1, с. 85].

Одним із найбільш типових методів передачі реалій, як підкреслено В. Манакіним, тоді, коли збережено зміст та колорит реалії вважають шляхом створення нового слова. Такими новими словами можуть бути кальки та напівкальки. Калькування є таким способом апозичення, коли створюється новий фразеологізм (чи словосполучення) за допомогою буквального перекладу іншомовного елемента, під час цього процесу реалія зберігає семантичне значення, іноді при цьому відбувається втрата колориту. Як приклад представлено англ. «skyscraper», нім. «Wolkenkratzer», а українською мовою «хмарочос», але не використовують «висока будівля». Напівкальки нерідко пояснюють як часткове запозичення слів або словосполучень, але складається із мовного елемента притаманій мові-сприймачу та наполовину із мовних елементів мови з якої перекладають, таким чином, як приклад презентовано німецькою мовою «der Dritte Reich», вказана реалія українською мовою є «третім рейхом», як це підкреслено у праці В. Манакіна [2, с. 234].

У свою чергу, науковець В. Коптілов наголошує на тому, що у сучасному розумінні *художній переклад* розуміють як різновид словесної творчості, у результаті якої тексти, написані однією мовою, відтворюються засобами іншої мовної системи [5, с. 5]. Як це підкреслено багатьма перекладознавцями, художній переклад вважається одним із найскладніших різновидів перекладу. У процесі перекладу перекладач, як правило, створює новий твір. Для того, щоб

зробити якісний художній переклад, потрібно відчувати текст оригіналу, здійснити переклад таким чином, щоб представники іншої ментальності змогли відчувати те, що саме хотів вкласти у рядки автор твору [4, с. 222]. Водночас дослідниця Т. Козак підтримує погляд української дослідниці М. Шемуди, згідно з яким художній переклад є взаємодією та взаємовпливом культур, до котрих належить текст оригіналу і текст перекладу. Більше того, згаданий вплив не можна зводити виключно до мовної взаємодії, адже він охоплює усі аспекти життя, відображені у творі, особливий національний колорит. Перекладну література можна вважати найбільш адаптованим надбанням чужих культур саме завдяки мові [6, с. 164; 4, с. 222]. Зі свого боку, ми теж абсолютно погоджуємося з таким поглядом.

Виокремлюючи безеквівалентну лексику, можна зазначити, що реалії допомагають нам отримати більше інформації про культуру, історію, традиції, певні звичаї, які є необхідним для розуміння твору, глибокого проникнення в його особливу атмосферу. Авторка С. Волкова у своїй науковій розвідці зазначає, що при цьому постає необхідність проаналізувати сучасні підходи до класифікації реалій, способів їх перекладу українською мовою [1, с. 15]. Найбільш знайомими реаліями для перекладеної мови є інтернаціональні та регіональні. Головною ознакою поширеності реалії являється той факт, що їх можна знайти у словниках, йдеться про словникові реалії. Такий різновид реалій у більшості випадків передаються способом транскрибування, вони характеризуються стилістичним забарвленням [2, с. 235].

Транскрипція як спосіб відтворення реалій ґрунтується на збереженні найбільш точного звучання певного слова. Але також велика кількість перекладачів використовують транслітераційне відтворення. Представлені способи вважають досить лаконічними для вираження певної реалії, ми, зі свого боку, абсолютно з цим погоджуємося. Щодо повного калькування, то, на думку С. Волкової, такий спосіб перекладу реалій означає створення слова або вислову за зразком побудови відповідного слова іноземної мови. Більше того, також згідно з її поглядом, такий спосіб відтворення реалій є максимальним

збереженням значення слова та його структури. Нарешті, з іншого боку, контекстуальний переклад вважають певним способом відтворення реалій за допомогою завершеного тексту, він уможливує встановлення змісту цієї реалії, що входить до його складу [1, с. 17].

Немає сумніву у тому, що художні твори належать контексту різних культур, стають добре відомими тільки завдяки перекладу, варто додати, що у цьому полягає актуальність перекладознавчих наукових пошуків. На різних історичних етапах мистецтво перекладу ґрунтувалося на двох принципах: точного перекладу, що полягав у збереженні порядку слів, граматичних та мовних конструкцій і вільного перекладу, основним завданням якого є збереження змісту оригіналу. Впродовж дуже довгого часу вказані принципи перебували у постійній взаємодії, вони взаємодоповнювали, а інколи, що є цікавим, взаємовиключали один одного. Гармонійне поєднання цих принципів, згідно з думкою Т. Козак, в одному перекладі практично неможливе, але є тим ідеалом, до якого мають прагнути у процесі перекладу [4, с. 222]. Зі свого боку, ми хочемо додати, що сьогодні найголовнішим викликом для перекладачів є саме досягнення адекватного перекладу, він часто передбачає використання різних перекладацьких трансформацій водночас, які є особливими перетвореннями.

Відтак, перекладаючи слова-реалії потрібно звернути особливу увагу на низку факторів, які уможливають вибір правильного методу перекладу. Переклад буде залежати від значимості певної реалії в контексті, від характеру реалії, її місця в лексичній системі тощо. До того ж, метод перекладу залежить від жанрових особливостей літератури, а саме, варто пам'ятати про те, що в науковому стилі переважно використовуються терміни, відтак реалії будуть, як правило, перекладати термінами. В публіцистичному стилі в більшості випадків застосовують транскрипцію. У межах художньої літератури вибір способів перекладу зумовлено характером тексту. Крім того, коли потрібно відтворити реалію у прозі, її можна транскрибувати, пояснення відповідного слова надати у виносках. Варто також зазначити, що для того, щоб вирішити транскрибувати

реалію чи її перекладати, необхідно проаналізувати, яку саме роль реалія відіграє у змісті, яку вона має значимість при передачі колориту, чи вважається вагомим лексичним елементом у тексті. Вказані питання значною мірою залежать від такого фактора: чи є реалія своєю або чужою у тексті оригіналу. Адже така чужа одиниця часто вимагає більш детального осмислення. Для цього потрібно знайти методи, які допоможуть найбільш ефективно розкрити значення реалії у контексті. Своя реалія, як це підкреслено В. Манакіним та Б. Ель Тахраві, ускладнює роботу перекладача, бо спочатку потрібно свою реалію розпізнати, потім обрати метод перекладу: транскрипція чи переклад в певному контексті [2, с. 235]. Крім того, вагомим чинником є дослідити поширеність певної реалії або реалій.

Висновки. Таким чином, ми можемо повністю погодитися з тим, що за вибір способу перекладу реалій відповідальним є саме перекладач, що залежить від цілої низки факторів [1, с. 18] і саме вдале застосування способів перекладу може додати своєрідності художньому твору, додамо, що допоможе передати усі відтінки знання, які було закладено в оригіналі.

У перспективі досліджень ретельний аналіз етноспецифічних одиниць реалій, які є показовими для єврейської лінгвокультури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волкова С. Г. Реалії та особливості їх перекладу в літературі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Перекладознавство*. Том 32 (71) № 2 Ч. 2. 2021. С. 15-19.
2. Ель Тахраві Б. Б., Манакін В. М. Особливості перекладу реалій. *Вісник студентського наукового товариства*. Вип.12. 2020. С. 232- 236.
3. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львів. ун-ті. 1989. 216 с.
4. Козак Т. Б. Особливості художнього перекладу *Наукові записки національного університету “Острозька академія” Серія : Філологічна*. 2015. С 221-223.

5. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. К. : Юніверс, 2003. 280 с.

6. Шемуда М. Г. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Філологічні науки. 2013. Книга 1. С. 164–168.